Richard Wagner – triumf aniversar

(Grigore Constantinescu – 29 septembrie 2013)

De-a lungul unei sărbători muzicale care a durat o săptămână, muzica wagneriană a răsunat cu o triumfătoare diversitate, construind o imagine de neobișnuită măreție.

În condițiile execuției dominate de marele dirijor Marek Janowski și a **Rundfunk-Sinfonieorchester Berlin** s-au împlinit performanțele sperate, fără a lăsa impresia că spațiul Sălii Mari a Palatului îi crează dificultăți în realizare. Depășind amplificarea de ansamblu și detaliile privitoare la evoluțiile solistice, unde anumite sublinieri ale pupitrului electronic au fost totuși vizibile, am constatat că efectul de ansamblu este întru-totul perfect acordabil cu cel definit prin ideea de spectacol. Sugestia unei anume regii de mișcare scenică, pentru cântăreți, a contribuit la spiritul teatral prin amplasamente capabile să spațieze comunicarea personajelor, subliniindu-se relații (cum ar putea fi prezența vocală a cavalcadei walkiriilor, dialogurile Wotan-Frika, scena întâlnirii Siegmund - Hunding - Sieglinde, momentele muzicale cu efect de arie culminativă, printre care „Nothung!", cântat de Siegfried, duetul de dragoste Sieglinde - Siegmund). Producția susținută de muzicienii germani este un semn de excepție propriu profesionalismului acestei formații a Orchestrei Radiodifuziunii berlineze, capabilă a realiza astfel „ieșirea din studioul de înregistrări", pentru participarea de anvergură la acest mare Festival internațional.

Comentând concertele ce s-au succedat în cuprinsul ciclului capodoperelor wagneriene, **Das Ring des Nibelungen**, am sublinia gândirea și eficiența dirijorală a lui Marek Janowski, capacitatea Maestrului de a menține tensiunea derulării muzicii pe plan solistic, simfonic și dramaturgic, împlinind remarcabila triadă simbolică a Inelului de aur, Coifului „Tarnhelm" şi Sabiei „Nothung". Nu putem să nu fim uimiți de modul în care se manifestă ansamblul **Rundfunk – Sinfonieorkester Berlin**, paleta timbrală, unitatea sonorității, diversitatea tempourilor și exactitatea ritmică în frazare, forța energetică, toate capabile a face auzită plenar muzica Magului de la Bayreuth pretutindeni, în Sala Mare a Palatului și, prin intermediul transmisiilor live, în întreaga țară. Sonorităților simfonice le-au fost adăugate, ca un adaus de culoare care aparține numai finalului **Tetralogiei**, cele ale corului Filarmonicii bucureştene, pregătit de Iosif Ion Prunner.

Aniversarea a două veacuri de la naşterea lui Richard Wagner a devenit, prin recurență, subiect de informare și meditație asupra importanței realizării epopeice **Der Ring der Nibelungen**, definită de compozitor drept „Spectacol solemn în trei seri și Prolog" (Eind Bühnenfestspiel für drei Tage und einen Vorabend). Fondul inspirator al poemelor se fundamentează pe cunoașterea mitologiei eroice germane, Niebelungenlied (circa 1200), îmbogățit de sugestiile anterioare ale legendelor scandinave. Reperele realizării acestei monumentale creații pot fi stabilite între anul primelor schițe (1848) și finalizarea lucrării (1874). Urmărind elaborarea fiecăre opere, ordinea este cea a momentelor de definire a conținutului, fără ca Wagner să fi stabilit inițial succesiunea, de la **Aurul Rinului** la **Moartea lui Siegfried** (finalmente intitulată **Amurgul zeilor-Götterdämmerung**), cu unele intermitențe, **Walkiria, Der Junge Siegfried** (finalmente doar **Siegfried**). Premierele sunt condiționate de lucrul la **Tetralogie** și de construirea teatrului de la Bayreuth unde, se știe, a avut loc evenimentul prezentării integrale a ciclului în august 1876.

Cu **Tetralogia „Inelul Nibelungului"**, Wagner împlinește cel mai măreț proiect al istoriei teatrului muzical. Important este și modul în care reinterpretarea surselor inspiratoare l-a îndemnat spre propriile sale meditații filozofice, culturale și sociale. Ceea ce lasă moștenire, către înțelegerea urmașilor, este o modalitate de a interpreta existențe, de a supune dezbaterii confruntările esențiale privind acceptarea sau sfidarea destinului, lupta pentru obținerea dominației prin Putere, locul pe care îl are în existența umană Aurul, ca mijloc de corupere a vieții sociale. Desigur, privim cu atenție discursul muzical, din perspectivă orchestrală, bogăția timbrală îmbinându-se cu susținerea dramei, tălmăcită simfonic (uneori cu ample desfășurări programatice, cum ar fi pagini cu tematică poetică, precum **Farmecul primăverii sau Călătoria lui Siegfried pe Rin**, deosebit de sugestive spectacular în audiție). Wagner ridică la un înalt grad de comunicare utilizarea leitmotiveor care circulă de-a lungul întregii epopei, revenind semnificativ acolo unde dramaturgia o solicită, de la **Aurul Rinului** până la **Amurgul zeilor**. Mai mult, în finalul **Tetralogiei**, pentru **Amurgul zeilor** el realizează o sinteză a principalelor leitmotive reflectând eroii epopeei în impresionantul **Marș funebru** ce precede prăbușirea Walhallei și revenirea aurului în apele Rinului. Totodată, este util să subliniem factorul de continuitate al ideii „melodiei infinite", subtila măiestrie a elementului variațional în derularea muzicii.

Vocalitatea reprezintă o împlinire a experiențelor anterioare, cu paralele, cu determinări timbrale importante, capabile a transforma în identități vocile solistice, devenite personaje și incluse în efectele puternice ale sicretismului, ca regie componistică. Rar se poate vorbi astfel despre o operă în concert, capabilă a impresiona publicul ca și cum am fi participat la o reprezentație scenică. Intrarea mult așteptată, în programul Festivalului, a muzicii lui Richard Wagner a fost marcată, cum am spus, de un triumf. Nu singular, ci multiplu, deoarece, de-a lungul unei săptămânii am asistat la derularea în întregime a legendarului ciclu **Das ring des Nibelungen**. Una dintre monumentalele opere wagneriene, spectacol demonstrativ al creativității geniului acestui artist, aflat la temelia inițierii Festivalului de la Bayreuth, s-a reascultat acum la București după trei decenii de la prima prezentare națională a acestei muzici în stagiunea Orchestrei Radiodifuziunii Române, sub conducerea lui Iosif Conta. Amintirile momentului nu mai sunt poate suficient de actuale în memorie, pentru a formula o comparație. Ceea ce am ascultat la Sala Mare a Palatului, a fost un eveniment convârșitor prin toate componentele sale de realizare artistică – dirijor, solistică și ansamblu orchestral. Enumerarea în detaliu tuturor contribuabililor nu-și poate afla spațiul meritat în această scurtă consemnare. Demonstrația profesională de înalt nivel a **Rundfunk-Sinfonieorkester Berlin** este rezultatul viziunii dirijorale a unui autentic maestru, Marek Janowski, arhitect al capodoperei, un muzician pentru care muzica wagneriană nu are taine. Am sublinia gândirea și eficiența dirijorală a lui Marek Janowski, capacitatea de a menține tensiunea derulării muzicii pe plan solistic și simfonic (cum ar fi scena, cu realizarea sabiei „Nothung"; uciderea balaurului Fafner).

Dominantă, ideea generică a sistemului componistic wagnerian, **Wort-Ton-Drama**, s-a împlinit în această unică integrală, proiect al organizatorilor Festivalului Internațional „George Enescu", dovedindu-și valoarea perenă în modul realizării interpretative. Am trăit, între 15 și 22 septembrie 2013, un astfel de eveniment, pentru prima dată desfășurat la București în răstimp de opt zile, în Festspielhaus – Sala Mare a Palatului. Integrala ciclului wagnerian, o încununare a întregii capodopere dăruită nouă de artiștii germani, supuși unei tensiuni ascendente, era greu de imaginat astfel. De-a lungul celor patru seri de operă, în fiecare distribuție soliștii au impus atenției spectatorilori prezențe majore, evoluând cu știință a declamației, artă a comunicării teatrale prin care se crează, și în concert, personajele dramei muzicale. Bas baritonul Egils Silins îl reprezintă

cu o convingătoare autenticitate, într-o ascensiune vizibil potențată în primele trei opere, pe mărețul zeu Wotan – atitudine sobră, voce stăpânind intențiile expresive ale personajului – zeul care smulge din mâinile lui Alberich aurul Rinului și, trecând prin acțiunile contradictorii din **Walkyria** ajunge, înainte de a părăsi narațiunea legendară, în **Siegfried**, să-și recunoască, sub înfățișarea „Pelerinului”, imposibiltatea de a mai salva zeii și Walhalla. Principalul său oponent, Martin Winkler impresionează prin forța dramatică malefică a lui Alberich, cel care lansează blestemul Inelului, luptătorul pentru recucerirea comorii pierdute, rezistent până în ultimele scene ale Tetralogiei; Christian Elsner realizează scenic, în prima operă, imaginea inteligenței focului – Loge, capacitatea de a susține agresiunea împotriva nibelungilor prin multitudinea fațetelor expresiei sale vocale; Gunter Croissbok este uriașul Fasolt, împlinind poruncile de solicitare wagneriană; vocile feminine, de asemenea potrivite partiturii, îmi par de la început descinse dintr-un prestigios spectacol german: Elisabeth Kulman – Frika, personalitatea teatrală capabilă a se opune lui Wotan, Freia – primăvala tinereții zeilor, Alexandra Reinprecht, Erda, veșnicia de mare calm a destinului, Daniela Denschlag. În distribuția ascultată, pentru **Aurul Rinului**, au participat și cântăreți români selectați în audiții prealabile, precum Marius Vlad Budoiu – Froh, Sorin Coliban – Fafner, Valentin Vasiliu – Donner, Alina Bottez, Sorana Negrea – două din cele trei fiice ale Rinului. Toți au onorat prin însușirile vocale și nivelul lor de pregătire contribuția interpretativă pe podiumul de concert. La performanțele solistice menționate s-au au adăugat în distribuția din momentul următor al **Tetralogiei** nume noi, importante, soprana Melanie Diener, personalitate scenică și vocală îndrăzneață (Sieglinde), mezzo-soprana Petra Lang, interpretă capabilă de înfățișări temperamentale multiple (Brünnhilde) și, mai ales, tenorul Torsten Kerl (Siegmund), cu întreg abatajul wagnerian de „helden Tenor”, dominând scena și anunțându-și astfel, în **Walkyria**, urmașul. Nu este inutil să subliniem armonioasa demostrație de decor sonor, a grupului vocilor de walkyrii, la care au participat soliști germani și cântăreți români (Alina Bottez, Susana Negrea, Antonela Bârnat, Alexandra Tărniceru și Sidonia Nica). Cheia de boltă a Tetralogiei wagneriene **„Inelul Nibelungului”**, opera **„Siegfried”** a fost punctul de întâlnire al personajelor principale și împlinirea afirmării eroului titular. Neîndoios, compozitorul solicită intensiv pe parcursul desfășurării operei **Siegfried** performanțe remarcabile din partea vocilor care participă la construcția dramei, intrarea noilor personaje fiind de o dificultate maximă – Siegfried, cu o evoluție categorial convârșitoare în zona eroului wagnerian așteptat, a fost susținut într-o versiune strălucită de Stefan Vinke. Efectul sonor în dialogul cu Pasărea pădurii, sunetul cristalin al sopranei Ileana Tonca, oferă o surpriză, atâta vreme cât celelalte relații ale tenorului sunt mai ales cu voci grave – impunătorul Wotan, Mime și uriașul Fasolt, soliști deja ascultați și în operele precedente, Eglis Silings, Arnold Bezuyen mare actor al cântului teatral wagnerian, Sorin Coliban, glas autohton care a pășit deja pe podiumul de la Bayreuth, în acest an. O anume deosebire de atitudine stilistică, implicit dramaturgică, a făcut ca întâlnirea lui Siegfried cu Brünnhilde să scadă aici tensiunea acumulată până în finalul acestei opere, din cauza deosebirilor vocale și de expresie de care dispunea soprana Catherine Foster. Dintre marile personaje ale „Tetralogiei”, în **Amurgul zeilor**, mulți zei ne-au părăsit, Wotan, ultimul dintre aceștia, cum remarcam, rostind sentința prin care recunoaște că nu mai are puterea de a-l opri pe Siegfried din drumul destinului său, care nu salvează ci contribuie la prăbușirea Walhallei. Singura care purta încă aura legendară era doar Brünnhilde, părăsită însă de pecetea nemuririi (impresionantă, prin revenire în distribuție, creația Petrei Lang). Având încă forța de a încredința aurul damnat fiicelor Rinului, înainte de a intra în vâlvătaia rugului, artista wagneriană participă și decide evenimentelele amurgului, nimicind lucrarea malefică a nibelungilor. Generos, compozitorul comentează în această ultimă narațiune densă, culminațiile simfonice ce vor conduce la finalul tragic prin discursul orchestrei, reflectarea

conflictelor dramatice ale marilor solouri vocale (Cântul Brünnhildei). Eroul, purtător al inelului, Siegfried, unul dintre puținele personaje care sunt păstrate până aproape de final, Stefan Vinke a avut misiunea de a se opune, conștient sau nu, agresiunii lui Martin Winkler - Alberich, Valentin Vasiliu - Günter și Eric Halfvarson - Haven. Ursitoarele readuc câteva voci din distribuțiile anterioare, precum Elisabeth Kulman, Daniela Denschlag, iar tripleta fetelor Rinului reapare cu imagini asemănătoare celor din **Preludiu** – Ileana Tonca alăturându-se, Alinei Bottez, Soranei Negrea.

Revenind la impreia de ansamblu, să spunem că, în această integrală, **Rundfunk – Sinfonieorchester Berlin** și-a demonstrat valoarea, sub impresionanta conducere a lui Marek Janowski, cel care a știut să aleagă soliști demni de partitura wagneriană. Multă vreme, amintirea triumfului wagnerian va stărui în memoria noastră, de la **Aurul Rinului** până la **Amurg…,** drept un reper unic în istoria Festivalului Internațional „George Enescu", ecou de capodoperă în 2013, după premiera **Oedipului** enescian din 1958.